

**XOTIN-QIZLARGA YARATILAYOTGAN IMKONIYATLARNING
PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Shukurova Ilimnur Bahtiyorjon qizi.

Andijon davlat pedagogika instituti

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'limi yo'nalishi

Salohiddinova Mushtariybegim Jo'raxon qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida xotin-qizlarga yaratilayotgan ta'lim imkoniyatlari va ularni qo'llab-quvvatlash maqsadida ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohatlar, shuningdek jamiyat hayotida xotin-qizlarning nufuzi haqida qisqacha to'xtalib o'tilgan. Shuningdek, mahalla tizimida xotin-qizlarni himoya qilish va ularga moddiy, ma'naviy yordam ko'rsatish bo'yicha olib borilayotgan ishlar, tashabbuslar hamda ijtimoiy-ma'naviy targ'ibot ishlari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *ayollar huquqlari, gender tenglik, ayollar daftari, himoya orderi, mahalla tizimi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ayollar tadbirkorligi, huquqiy islohotlar*

Hozirgi kunda dunyo miqyosida, Xotin-qizlar huquqlarining himoyasi va ularga nisbatan zo'ravonlikni bartaraf etish har qanday jamiyat rivoji uchun muhim ahamiyatga ega. Afsuski, bugungi kunda zo'ravonlik ko'rinishlari hanuzgacha dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasida ushbu muammoni hal qilish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, Prezident Shavkat Mirziyoyev boshchiligida olib borilayotgan islohotlar xotin-qizlarni himoya qilish va ularga moddiy-ma'naviy ko'mak berish masalasini davlat siyosati darajasiga olib chiqdi. Quyida ushbu yo'nalishda amalga oshirilgan muhim ishlarga batafsil to'xtalib o'tamiz.

2019-yilda qabul qilingan "Xotin-qizlarni zoʻravonlikdan himoya qilish toʻgʻrisida"¹gi qonun mamlakatda ayollarga nisbatan har qanday zoʻravonlik holatlarini kamaytirishga qaratilgan muhim qadam boʻldi. Ushbu qonun zoʻravonlikdan jabrlangan ayollarga huquqiy yordam koʻrsatish, ularga psixologik va tibbiy yordam berish mexanizmlarini yaratdi. Shu jumladan, himoya orderlari amaliyotga joriy qilindi. Bu hujjat zoʻravonlik sodir etgan shaxslarga nisbatan cheklov choralari qoʻllash imkoniyatini berdi. Ushbu yillarda zoʻravonlik holatlarini kuzatish va oldini olish maqsadida respublika miqyosida maxsus "Isyon markazlari" tashkil etildi. 2023-yilda bunday markazlarning soni 200 dan oshdi. Ular orqali minglab jabrlangan xotin-qizlar yordam olish imkoniyatiga ega boʻlishdi. 2020-yilda qabul qilingan "Gender tenglikni taʼminlash toʻgʻrisida"²gi qonun ham xotin-qizlar huquqlarini taʼminlashda muhim ahamiyat kasb etdi. Bu qonun orqali erkaklar va ayollarning huquq va imkoniyatlari tengligi davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishi sifatida belgilandi. Shu asosda, ayollarning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotda faolligini oshirishga oid dasturlar ishlab chiqildi. Prezident tashabbusi bilan 2021-yilda joriy qilingan "Ayollar daftari" loyihasi ogʻir sharoitda yashayotgan, yordamga muhtoj xotin-qizlarni qoʻllab-quvvatlashda muhim oʻrin egalladi. Ushbu dastur doirasida mamlakat boʻylab yordamga muhtoj xotin-qizlar aniqlanib, ularga ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy yordam koʻrsatildi. 2022-yilda mazkur loyihaga asosan 590 mingdan ziyod ayol kiritildi, ularning koʻpchiligi doimiy ish bilan taʼminlandi yoki kasb-hunarga oʻqitildi. Masalan, qishloq joylarida yashovchi xotin-qizlar tikuvchilik, oshpazlik va boshqa kasblar boʻyicha qisqa muddatli kurslarga jalb qilindi. 2023-yilda tashkil qilingan "Mehribonlik qoʻllari" jamoasi mahalla va qishloq ayollariga yordam beruvchi tashkilot sifatida faoliyat yuritib kelmoqda. Ushbu dastur orqali ehtiyojmand oilalarga nafaqat moddiy yordam, balki maslahatlashuv va psixologik qoʻllab-quvvatlash ham koʻrsatilmoqda. 2023-yilda Oʻzbekiston xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish boʻyicha xalqaro Gender tenglik indeksida oʻz mavqeini 15 pogʻonaga yaxshiladi.

¹ "Xotin-qizlarni zoʻravonlikdan himoya qilish toʻgʻrisida"gi Qonun, 2019-yil.

² "Gender tenglikni taʼminlash toʻgʻrisida"gi Qonun, 2020-yil.

2023-yil oxirigacha 250 mingdan ziyod xotin-qizlarga psixologik va ijtimoiy xizmatlar taqdim etildi. 2021-yilda tashkil etilgan “Ayollar akademiyasi” malakali rahbar ayollarni tayyorlashga qaratilgan. Ushbu loyiha xotin-qizlarni siyosiy va iqtisodiy boshqaruvda faol ishtirok etishga rag‘batlantiradi. Akademiya orqali 2023-yilgacha 5 mingdan ortiq ayol rahbarlik malakasini oshirdi.

Mahalla instituti zo‘ravonlikni oldini olish va ayollarni qo‘llab-quvvatlashda muhim o‘rin egallaydi. “Obod mahalla” dasturi doirasida mahallalarda maxsus psixologik xizmatlar tashkil etildi. Ayollar va bolalar uchun xavfsiz muhit yaratish maqsadida har bir mahallada ijtimoiy maslahatchi va psixologlar faoliyat olib bormoqda. Shuningdek, ayollarga qarshi zo‘ravonlikni kamaytirishda huquqni muhofaza qiluvchi organlar va fuqarolik jamiyatlari hamkorligi mustahkamlanmoqda. Mamlakat bo‘ylab jamoatchilik nazorati kuchaytirilib, har qanday zo‘ravonlik holati mahalliy organlar tomonidan zudlik bilan bartaraf etilmoqda.

Hozirgi kunda O‘zbekistonda xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlikni bartaraf etish, ularning huquqlarini himoya qilish va jamiyatdagi mavqeini oshirish davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Bu borada qabul qilingan qonunlar, amalga oshirilgan iqtisodiy va ijtimoiy dasturlar, Prezident tashabbuslari va xalqaro hamkorlik samarasi o‘z natijalarini bermoqda. Ayniqsa, “Ayollar daftari”, himoya orderlari, gender tenglikni ta‘minlashga oid qonunlar va mahalliy tashabbuslar orqali og‘ir sharoitda yashayotgan minglab xotin-qizlarga yordam berildi. Bularning barchasi davlat rahbari tomonidan inson qadri masalasiga qaratilgan e‘tiborning natijasi bo‘lib, xotin-qizlarning huquqlari va erkinliklarini ta‘minlashda muhim bosqich bo‘lib xizmat qilmoqda. Bu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan ishlar davom ettirilib, xotin-qizlarning jamiyatdagi mavqei yanada mustahkamlanishiga ishonch katta.

Jahonda shiddat bilan rivojlanayotgan raqamli texnologiyalar asrida ayollar ham peshqadam bo‘lmog‘i kerak. Tadqiqotlarga ko‘ra, ayollar boshchiligidagi raqamli biznes, ya‘ni ayollarning elektron tijorat va raqamli iqtisodiyotdagi ishtirokini qanday oshirish va raqamli gender tafovutini kamaytirishni tushunish

uchun, birinchi navbatda, ayollar tadbirkor sifatida duch keladigan o'ziga xos ehtiyoj va cheklovlarni, shuningdek, o'sishni yanada qo'llab-quvvatlovchi omillarni tushunib olish kerak bo'ladi.

Shu asosida ayollar psixologiyasi haqida fikr yuritilsa, ayollar psixologiyasi biologik, ijtimoiy va madaniy ta'sirlar bilan shakllangan fikrlar, his-tuyg'ular va xatti-harakatlarning keng doirasini o'z ichiga oladi. Haqiqiy chidamlilik asosiy rol o'ynaydi, bu ayollar ko'pincha qiyinchiliklarga duch kelgach kuch va moslashuvchanlikni aks ettiradi. Ayollar psixologiyasini tushunish ularning noyob tajribalarini o'rganishni o'z ichiga oladi, masalan, ijtimoiy umidlarni boshqarish, g'amxo'rlik qiluvchi rollarni boshqarish va shaxsiy maqsadlarga erishish. Hissiy aql, empatiya va chuqur aloqa qobiliyati ko'pincha ayollarning psixologik xususiyatlarini tavsiflaydi. Ayollarning psixologik chidamliligi, qiyinchiliklarga qaramay, bardosh berish, o'sish va rivojlanish qobiliyatidan kelib chiqadi.

Bu orqali o'z qobiliyatlarini yanada rivojlantirish, namoyon qilishiga imkon yaratish; -huquqiy ta'limda xotin-qizlar savodxonligini oshirish maqsadida loyihalarni yo'lga qo'yish, siyosiy karyera, davlat boshqaruvida xotin-qizlar ishtirokini oshirish, ularga mos ish o'rinlari ustida yangicha yondashuv davlat jamiyat hamkorligini yanada kuchaytirish, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlashning tizimli mexanizmini ishlab chiqish kabilar muhim hisoblanadi.

Shu boisdan e'tirof etish joizki, biz pedagoglarning asosiy vazifalari xotin-qizlarga jamiyatda o'z o'rnini topishlari, berilayotgan imkoniyatlardan to'g'ri foydalanishlari uchun qo'limizdan kelgancha ijtimoiy, pedagogik va psixologik yondashgan holda yordam berishdan iborat. Chunki, biz nafaqat hozirgi hayotimizga, aksincha tarixga ham nazar tashlaydigan bo'lsak insoniyat taraqqiyotiga unutilmas va beqiyos hissasini qo'shgan buyuk ajdodlarimizni dunyoga keltirib, mehr bilan tarbiyalagan, ularni ulug'vor ishlarga ruhlantirib, kamarbasta bo'lgan oqila, fozila, dono ayollarimiz, onalarimizni ko'rishimiz mumkin. Ma'lumki har qanday davlat va jamiyatning qay darajada xalqparvar hamda adolatli davlat, jamiyat va xalq ekanligini, uning ayollariga xotin-qizlariga bo'lgan munosabati va g'amxo'rliqi bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. "Xotin-qizlarni zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonun, 2019-yil.
2. "Gender tenglikni ta'minlash to'g'risida"gi Qonun, 2020-yil.
3. Prezident farmoni: "Ayollar va yoshlar daftari tizimini joriy etish to'g'risida", 2021-yil.
4. O'zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi materiallari (2022-2023).
5. BMT hisobotlari: "Gender tenglik va ayollarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha O'zbekiston tajribasi".
6. Shukurova, I. (2023). CHILDREN WITH DEVIANT BEHAVIOR. International journal of advanced research in education, technology and management, 2(12), 274-279.
7. Shukurova, I. (2024). PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF SOCIAL INTELLIGENCE IN ADOLESCENCE. Multidisciplinary and Multidimensional Journal, 3(1), 65-69.
8. Shukurova, I., & Alimjonova, M. (2024). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar rivojlanishida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining o'rni. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 1(4), 322-324.
9. <https://president.uz>
10. <https://lex.uz>